

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ Й ІНОЗЕМНОЇ
ФІЛОЛОГІЇ, ЖУРНАЛІСТИКИ ТА МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ
ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ**

**ПІДЛІТКОВА ПРОБЛЕМАТИКА У СУЧАСНІЙ ЖІНОЧІЙ ПРОЗІ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ М. ПАВЛЕНКО, Б. КОСМОВСЬКОЇ
ТА К. НЕСТЛІНГЕР)**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала здобувачка II курсу

201-М групи

Спеціальності 035 Філологія

Освітньо-професійної (наукової)

програми Філологія (українська

мова та література)

Реуцева Олена Михайлівна

Керівник: кандидатка педагогічних наук,
доцентка Бондаренко Л.Г.

Рецензент: кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри публічного управління,
права та гуманітарних наук Херсонського
державного аграрно-економічного
університету Матусяк Г.І.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Наукові засади дослідження.....	7
1.1 Підліткова проблематика в українській та європейській літературах.....	7
1.2 Особливості підліткової прози в сучасній жіночій літературі.....	13
РОЗДІЛ 2. Художній погляд на підліткові проблеми у творах М. Павленко «Моя класнюча дівчинка», Б. Космовської «Буба», «Буба: мертвий сезон» та К. Нестлінгер «Маргаритко, моя квітко».....	21
2.1 Тематика і проблематика досліджуваних творів.....	21
2.2 Художні особливості аналізованих текстів.....	39
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасна проза для підлітків є ваговою складовою світової літератури та постійно привертає увагу науковців, бо саме цей етап в житті кожної людини має особливе значення. Юнаки й дівчата стикаються з численними викликами на шляху свого дорослішання, тому часто література стає унікальною платформою для аналізу та розуміння світу підлітків дорослими. Такі дослідження допоможуть запобігти потенційним конфліктам між поколіннями та нададуть можливість побачити світ очима молоді, зрозуміти його проблеми й потреби. На сьогодні значну кількість творів про юнацтво написано жінками-письменницями, тому аналіз цієї літератури є особливо цінним. Він дозволяє виявити специфіку відображення проблем, з якими стикаються юнаки й дівчата, саме з жіночої точки зору.

Творчістю Марини Павленко, Барбари Космовської та Крістіне Нестлінгер цікавилася багато літературознавців: Ю. Волкова, У. Гнідець, О. Григоренко, Т. Качак, В. Кизилова, С. Мірошник, Л. Овдійчук, К. Стецюк та інші. Хоча підліткова література загалом була і є достатньо актуальною в усьому світі, порівняльний аналіз проблем підлітків у творах українських та зарубіжних авторок, таких як Марина Павленко, Барбара Космовська та Крістіне Нестлінгер, залишається недостатньо опрацьованим в українському літературознавстві. Цей аналіз дасть можливість виявити спільні риси художнього осмислення досвіду юного покоління та сприятиме поглибленню теоретичних засад вивчення жанрових і стилєвих особливостей підліткової прози. Саме в цьому полягає актуальність роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в Херсонському державному університеті на кафедрі української і слов'янської філології та журналістики в рамках комплексної науково-дослідної теми «Сучасний

мовно-літературний та масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи» (державний реєстраційний номер 0123U102953).

Мета роботи – здійснити порівняльний аналіз творів сучасних письменниць М. Павленко «Моя класнюча дівчинка», Б. Космовської «Буба», «Буба: мертвий сезон» та К. Нестлінгер «Маргаритко, моя квітко».

Досягнення поставленої мети потребує вирішення низки **завдань**, а саме:

- 1) з'ясувати місце підліткової проблематики в українській та європейській літературах;
- 2) проаналізувати особливості європейської та української жіночої прози про підлітків в сучасній літературі;
- 3) розглянути проблематику і тематику творів «Моя класнюча дівчинка» Марини Павленко, «Буба» й «Буба: мертвий сезон» Барбари Космовської та «Маргаритко, моя квітко» Крістіне Нестлінгер;
- 4) проаналізувати художні особливості досліджуваних творів.

Об'єктом дослідження є повість М. Павленко «Моя класнюча дівчинка», романи Б. Космовської «Буба», «Буба: мертвий сезон», а також роман К. Нестлінгер «Маргаритко, моя квітко».

Предметом вивчення стала підліткова проблематика творів М.Павленко «Моя класнюча дівчинка», Б. Космовської «Буба» й «Буба: мертвий сезон» та К. Нестлінгер «Маргаритко, моя квітко».

Методи дослідження було підібрано відповідно до мети і завдань наукової роботи. Використано загальнонаукові методи: порівняльний, аналізу, синтезу, абстрагування, зіставлення, узагальнення, а також порівняльно-типологічний, біографічний, гендерний, структурно-функціональний та психоаналітичний.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше здійснено порівняльний аналіз української, польської та австрійської жіночої

підліткової прози, що дозволяє побачити універсальні й культурно-специфічні особливості зображення підлітків жінками-письменницями.

Практичне призначення роботи полягає в тому, що матеріали цього дослідження можуть бути корисними не лише для науковців в напрямку подальшого студіювання цієї теми, але й для широкого кола освітян, психологів, батьків та самих підлітків. Педагоги можуть використовувати ці напрацювання на уроках літератури або етики, адже вони сприяють глибшому осмисленню підлітками образів своїх ровесників у художніх текстах, формуванню емпатії, а також створюють умови для дискусії з актуальних питань. У роботі з батьками – популяризація літератури, що порушує підліткові проблеми та сприяє розумінню, підтримці й діалогу з дітьми. Висновки цієї роботи можуть бути використані при укладанні програм дитячого читання у бібліотеках, літературних клубах чи студіях.

Апробація результатів дослідження здійснена на III Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих учених «Наука в епоху соціокультурних змін: реалії, перспективи та сталий розвиток» (Дніпро, 24 жовтня 2025 р.) та на III Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців “Світ у медіа, медіа у світі: тенденції і перспективи” (Київ, 06 листопада 2025 р.).

Подано тези до Всеукраїнської науково-практичної конференції «Волошинські читання. Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство». Конференцію буде проведено у травні 2026 року у межах освітянського форуму, присвяченого 100-річчю Інституту педагогіки НАПН України та Дню науки (Реуцева О. Проблеми підлітків у сучасній жіночій прозі: компаративний підхід на уроці літератури (на матеріалі творів М. Павленко, Б. Космовської та К. Нестлінгер)).

Публікації. Результати магістерської роботи викладено в одній одноосібній публікації:

Реуцева О. Підліткові трансформації у сучасній жіночій прозі. *Магістерські студії*. Альманах. Випуск 25. Івано-Франківськ, 2025. С.94-100.

Структура дослідження: магістерська робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Підліткова проблематика в українській та європейській літературах

Вік дорослішання – це переживання й емоції, життєвий досвід і перші спроби самостійності; це непростий пошук власного «Я», що супроводжується постійними сумнівами та несподіваними відкриттями. Література завжди була, є і буде дзеркалом суспільства, яке відображає ці трансформації, формуючи значний пласт творів, присвячених підлітковій тематиці. Такі тексти не просто розважають і захоплюють читачів – вони стають порадиниками та друзями для багатьох юнаків і дівчат, допомагаючи їм осмислити власні переживання й сумніви та знайти своє місце в суспільстві.

У літературознавстві твори для підлітків зазвичай відносять до дитячої літератури. Наприклад, у літературознавчій енциклопедії та словниках подано такі визначення літератури для дітей: «художні, науково-популярні та публіцистичні твори, написані письменниками для дітей різного віку» [21, с. 565]; «художні, науково-популярні та публіцистичні твори, написані письменникам безпосередньо для молодшого читача різних вікових категорій, починаючи з дошкільнят» [24, с. 398]; «сукупність літературних творів, створених або адаптованих для дітей з цілком певною метою: звертатися до дитячих емоцій та почуттів, впливати на дитячі пізнавальні здібності, розвивати смаки та вподобання, розважати дитину» [38, с. 70].

Підліткова література є цікавим і багатогранним матеріалом для наукових досліджень у сфері літературознавства. Актуальні питання, виклики та специфіку таких творів аналізували різні дослідники у своїх працях: Гнідець Уляна «Сучасна література для дітей та юнацтва: самобутній феномен в історії розвитку літератури» [5], Стецюк Катерина «Художня література для підлітків на українському видавничому ринку:

пропозиція і вимоги сучасності» [39], Мельник Тетяна «Англійська підліткова література XX – XXI ст.: генеза, тематика й проблематика» [28], Качак Тетяна «Подолання тематичних табу в сучасній українській прозі для дітей та юнацтва: постколоніальна практика» [10] та інші.

Підліткова література як окремий сегмент літературного процесу відіграє важливу роль у формуванні світоглядних орієнтирів юного покоління. Зокрема, в українській та європейській прозі письменники створили цілу галерею образів юнаків і дівчат, які стали близькими декільком поколінням молодих читачів і читачок. Ці персонажі зрештою заслужили таку прихильність своїх шанувальників завдяки тому, що в них було втілено усі складнощі етапу дорослішання: пошуки себе, бунт проти дорослого світу, який часто їх не розуміє і пропонує все нові виклики, мрії, сподівання й осмислення важливих істин. Юні читачі зростали і набували власного досвіду разом зі своїми улюбленими героями: відчайдухами і мрійниками, сміливцями й бунтівниками, розумниками й жартівниками.

Варто зауважити, що підліткова література представлена різноманітною тематикою і проблематикою. Саме таке розмаїття яскраво демонструє важливий період дорослішання. У Європі й Україні тексти для дітей та юнацтва починають свою історію ще від фольклору. Розвивається і змінюється світ, в якому ростуть підлітки, – так само розвивається і змінюється література, яку вони читають.

Сучасна європейська та українська література пропонує широкий спектр жанрів і стилів, спираючись на інтереси та захоплення молодого покоління. Поряд із такими традиційними, як реалістичні оповідання, повісті, романи, розвиваються нові – пригоди, детектив, романтика, містика, наукова фантастика, графічний роман, антиутопія, горор і фентезі.

У XX столітті в юнацькому читанні міцно закріпився жанр фентезі, який запропонував своїм прихильникам незвичний спосіб

усвідомлення важливих істин крізь світ чарів, магії та пригод. Він став виконувати важливу виховну функцію, сприяючи розвитку дитячої уяви та критичного мислення, спонукаючи підлітків до осмислення викликів, які виникають на їхньому життєвому шляху та мотивуючи до прийняття власних рішень.

Сьогодні жанр фентезі в українській та європейській літературі представлено багатьма іменами письменників і письменниць, які створили чарівний світ на сторінках своїх книг. Наприклад: Пірс Ентоні Ділінгем Джейкоб з циклом романів «Ксанс», Террі Пратчетт із серією книг про Дискосвіт, Філіп Пулман з трилогією «Темні матерії», Наталія Матолінець з книгою «Варта у грі», Наталія Довгопол з історичним фентезі «Мандрівний цирк сріблястої пані», Анастасія Нікуліна з романтичною історією «Завірюха» та багато інших. Чільне місце серед цих творів посідають «Хроніки Нарнії» К. С. Льюїса та серія книг про Гаррі Поттера Д. Роулінг.

Клайв Стейплз Льюїс написав цикл творів про чарівну Нарнію ще в середині ХХ століття. Ним було створено сім книг про пригоди звичайних дітей у казковій країні, де живуть міфічні істоти, тварини розмовляють, а чари й магія нікого не дивують. Головні герої – четверо дітей (Пітер, Сьюзен, Едмунд та Люсі) – у шафі для одягу знаходять вхід до чарівної країни, Нарнії, де зустрічають серйозні життєві виклики і змушені шукати рішення у непростих ситуаціях. «Хроніки Нарнії» – класика пригодницького фентезі, яка спонукала своїх читачів замислитись над важливими речами: відповідальністю, моральним вибором, взаємодопомогою, підтримкою, боротьбою добра і зла. Завдяки викликам, які зустрічають герої цього твору на власному шляху, їх історії стали близькими підліткам, які постійно стикаються з різними проблемами на етапі дорослішання і шукають відповіді на власні питання. Саме цим «Хроніки Нарнії» надихнули інших авторів створювати фентезі з моральним підтекстом.

У кінці 90-х років минулого століття британська письменниця Джоан Роулінг довела всьому світу, що немає меж для фантазії, коли з друку вийшла її перша книга про юного чарівника Гаррі Поттера – «Гаррі Поттер і філософський камінь» (1997). Юні читачі з нетерпінням чекали виходу кожної наступної книги із цієї серії. Таке явище стало справжнім культурним феноменом, адже відновило інтерес до читання не тільки дітей, а й дорослих. Особливу групу шанувальників Гаррі та його друзів склали підлітки, які підростали разом із героями книги. Саме така паралельна трансформація персонажів і читачів, допомогла цілому поколінню дівчат і хлопців вирішувати різноманітні власні проблеми, з якими вони стикалися на шляху до дорослого самостійного життя.

Джоан Роулінг вдалося майстерно використати вигаданий нею світ, щоб говорити з молоддю про серйозні проблеми: дискримінацію, расизм, моральний вибір, втрату близьких, підтримку друзів та інше. Тому наскрізними темами усієї серії є дружба, кохання, вірність, сміливість і цілеспрямованість. Саме це зробило весь цикл творів про юного чарівника світовим бестселером.

Українські письменники, як і європейські, також писали тексти, які знайшли свій шлях до юних читачів. Звертаючись до універсальних, актуальних для молоді тем, автори й авторки спирались на національні культурні традиції, що допомогло їм створити унікальну літературу, яка стала цікавою і зрозумілою для української юнацької аудиторії.

У сучасній українській літературі підліткова тематика набирає дедалі більшої популярності, і все більше авторів звертають свій творчий погляд саме в цей бік. Варто згадати імена таких письменників і письменниць, як Галина Вдовиченко, Олександр Гаврош, Сергій Гридін, Оксана Думанська, Анатолій Костецький, Оксана Луцківська, Володимир Малик, Марина Павленко, Ірен Роздобудько, Володимир Рутківський, Валентин Чемерис, Наталія Щерба та багато інших.

Яскравим прикладом української підліткової прози є трилогія Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки». Це класика української дитячої літератури, яка поєднує гумор і пригоди, розкриває тему дружби та дорослішання. В. Нестайко створив першу в українській літературі масштабну пригодницьку історію для підлітків, у центрі якої – щира дружба, фантазія та динамічний сюжет.

Легкий і дотепний гумор автора довів, що про важливі речі можна говорити без зайвого повчання – через смішні й кумедні ситуації, близькі юному читачеві. Ця трилогія відкрила шлях для нової хвилі українських письменників, які почали створювати захопливі, живі історії, звертаючись до підлітків зрозумілою мовою – з щирістю та без моралізаторства.

Сучасні українські письменники та письменниці дедалі частіше звертаються до тем, які раніше були заборонені або замовчувані. Яскравим прикладом цього є історичні романи Володимира Рутківського із його трилогії «Джури» («Джури козака Швайки», «Джури-характерники» та «Джури і підводний човен»). Літературознавиця Тетяна Качак зазначає, що в цих творах «автор не просто актуалізував історичну тематику у літературі для дітей, а й показав, що українська історія має не тільки поразки, а й перемоги, гідні наслідування; героїв, якими варто захоплюватися та з яких варто брати приклад...» [10, с. 53-54].

Книга Сергія Гридіна «Не такий» вражає своєю щирістю та відвертістю. Автор сміливо порушує складні, болючі теми: шкільне середовище, булінг, сімейні конфлікти, відсутність взаєморозуміння, байдужість суспільства до дітей, які залишаються сам на сам зі своїми проблемами. Цей твір став моральною підтримкою для підлітків, які в реальності опинилися наодинці зі схожими проблемами.

Виклики, з якими стикаються підлітки, художньо досліджуються у творах багатьох сучасних українських авторів. Серед них – «Арсен» Ірен

Роздобудько (історія про пошук власного шляху та збереження себе попри всі труднощі), «Русалонька із 7-В» Марини Павленко (детективно-фантастична розповідь, що порушує теми дружби, першого кохання, сімейних цінностей, вибору й відповідальності), «Задзеркалля» Оксани Луцевської (драматична історія, дія якої розгортається в лікарняній палаті, де з різних причин опиняються дві дівчини), «Драconi, вперед!» Катерини Штанко (казкова повість, що піднімає важливе питання самореалізації та пошуку себе; головний герой під час своїх подорожей і випробувань стає сміливішим, відповідальнішим і вчиться не тільки дружити, а й приймати рішення та допомагати іншим), «Час для всього» Олени Алчанової (історія самотньої п'ятнадцятирічної дівчини, яка поступово відкриває для себе світ і налагоджує з ним комунікацію), «Майже хороші хлопці» Дар'ї Чайки (перший український квір-роман, в якому порушено складну ЛГБТ-тематику; це історія двох хлопців, які проходять через серйозні випробування, аби довести своє право бути собою) та багато інших. Ці тексти допомагають підліткам знайти відповіді на питання, які їх хвилюють, стають порадиниками і друзями, а іноді ще й допомагають налагодити комунікацію з дорослим світом.

Можемо узагальнити, що європейська й українська літератури для підлітків представлені широким спектром жанрово різноманітних текстів, що не стільки розважають юних читачів, скільки стають для них порадиниками і друзями на складному шляху дорослішання. Завдяки особистим викликам, які зустрічають герої таких творів, вони стають зрозумілими і важливими для юнаків і дівчат. Чільне місце в юнацькій літературі посідають Марина Павленко, Барбара Космовська та Крістіне Нестлінгер. Їхні твори «Моя класнюча дівчинка», «Буба», «Буба: мертвий сезон», «Маргаритко, моя квітко» обрано предметом нашого дослідження.

1.2 Особливості підліткової прози в сучасній жіночій літературі

Сьогодні художня проза за авторством жінок складає значну частину світової літератури. Саме ці тексти привертають до себе все більшу увагу молоді, тому що не тільки передають своєрідність досвіду жінок, а й демонструють складні внутрішні переживання юнацтва на етапі дорослішання та шляхи вирішення багатьох підліткових проблем.

Українські та європейські письменниці використовують різні способи зображення характерів юнаків і дівчат, зосереджуючись на вразливості і чутливості їхнього віку. Щоб визначити важливі особливості такої літератури та окреслити специфіку жіночого авторського бачення підліткової тематики, варто з'ясувати, в чому полягає сутність поняття «жіночого письма».

У другій половині XX століття в літературу прийшло чимало жіноч-письменниць. Їхні твори часто досліджуються в контексті гендерного літературознавства. Так, у навчально-методичному посібнику «Методологія сучасного літературознавства» у розділі «Гендерне літературознавство» зазначено: «основним об'єктом гендерного літературознавства є гендерна картина світу, заснована на стереотипах маскулінності і фемінності, специфіка авторської свідомості, що визначається гендерною ідентичністю, особлива точка зору автора – чоловіка чи жінки – і його героїв, жанрова система, що також має гендерне вимірювання» [29, с. 93]. Отже, на підставі цього твердження можна зробити висновок, що специфіка авторської свідомості, зумовлена гендерною ідентичністю, відіграє ключову роль у створенні художніх текстів – зокрема тих, що орієнтовані на підліткову аудиторію.

Жінки-авторки, як правило, мають унікальну точку зору, що дозволяє глибше розкрити внутрішній світ своїх героїнь: їхні переживання, пошук власного «Я», стосунки з оточенням і, зокрема, з представниками протилежної статі. Такий метод дав можливість юним

читачкам ідентифікувати себе із персонажами жіночої прози, що є важливим і цінним на етапі становлення їх особистостей.

Жіноча підліткова література є об'єктом дослідження багатьох науковців у різних аспектах: тематиці й проблематиці, стилістиці й жанровій своєрідності, актуальності й популярності тощо. Яскравими прикладами таких літературознавчих розвідок є праці: ««Дівчачі тексти»: фемінний дискурс у сучасній українській прозі для юних читачів» Тетяни Качак [8], «Література для юнацтва крізь призму ускладненої простоти наративного дискурсу (на прикладі роману «Маргаритко, моя квітко»)» Уляни Гнідець [20], «Сюжетно-композиційні особливості творів І. Роздобудько «Арсен» та Й. Ягелло «Кава з кардамоном»» Яни Лобойко [25], «Особливості жіночої прози 80-90 років ХХ ст.» Тетяни Тебешевської-Качак [40], ««Повість для дівчаток» у літературі для дітей та юнацтва II пол. ХХ – поч. ХХІ століття: специфіка моделювання образів» Віталіни Кизилової [35] та багато інших.

Література, написана жінками для підлітків, вирізняється багатогранністю тематичного й жанрового наповнення. Вона охоплює широкий спектр – від психологічних романів і антиутопій до новел і хронік. У центрі уваги таких творів часто опиняються питання, що безпосередньо стосуються життя дівчат: взаємини в родині, дружба, перше кохання, а також соціальні виклики, з якими стикаються дівчата-підлітки – боротьба з хворобами, усвідомлення власної ідентичності, досвід нерівності. Ці тексти глибоко досліджують емоційний світ, побутові реалії та соціальні проблеми, що супроводжують процес дорослішання, формування особистості та пошуку власного місця у соціумі.

Яскравими прикладами саме такої прози в сучасній європейській літературі є твори: серія книг «Дівчата» (1997–2002) Жаклін Вілсон, «Дихай!» (2001) Анн-Софі Брасм, «Буба» (2002), «Буба: мертвий сезон»

(2007) Барбари Космовської, «Маргаритко, моя квітко» (1988) Крістіне Нестлінгер, «Гаррі Поттер» (1997-2007) Джоан Роулінг, «35 кілограмів надії» (2002) Анни Гавальди, «Клас пані Чайки» (2004) Малгожати-Кароліни Пекарської, «Останні канікули» (2020) Анни Лачиної, «Кава з кардамоном» (2011), «Шоколад із чилі» (2013), «Тирамісу з полуницями» (2016), «Молоко з медом» (2019) Йоанни Ягелло та багато інших.

Європейські авторки, створюючи тексти для підлітків, часто зосереджують увагу читачів на актуальних соціальних проблемах: міграції, міжособистісних конфліктах, сексуальності, фізичному та психічному здоров'ї, ідентичності та емоційній стійкості.

Так, відома англійська письменниця Жаклін Вілсон у своїй серії книг «Дівчата» зосереджує увагу читача на історії трьох нерозлучних подруг, які стикаються з різними життєвими викликами: самотністю, власною недосконалістю, стосунками з хлопцями. Це зворушливі історії про підліткові помилки і рішення, а також про важливість дружньої взаємопідтримки.

Справжньою сенсацією стала юна французька письменниця Анн-Софі Брасм зі своїм романом «Дихай!», в якому йде мова про гендерну самоідентифікацію, сексуальну орієнтацію, бунтарство і саморуйнування. У творі порушено чутливу ЛГБТ-тематику. Цікавим є той факт, що на момент виходу цієї книги авторці було лише 17 років, тобто вона сама ще належала до підліткової аудиторії. Незважаючи на юний вік, її літературний дебют було визнано найкращим у Франції у 2001 році, а сам роман став національним бестселером. Сьогодні твір перекладено 17 мовами, зокрема й українською. У 2014 році книгу було екранізовано, а фільм отримав Пальмову гілку на Каннському кінофестивалі за висвітлення ЛГБТ-тематики.

Серед європейських авторок, які працюють у напрямку підліткової прози, особливо вирізняється постать польської письменниці Барбари

Космовської. Її творчість є не просто художньою літературою, а й результатом багаторічного вивчення підліткової психології, що ґрунтується на академічних знаннях та особистому досвіді.

Біографія Б. Космовської тісно пов'язана з освітою та літературознавством, що безпосередньо вплинуло на її глибоке розуміння внутрішнього світу підлітків. Закінчивши факультет польської філології в Гданському університеті, вона певний час викладала польську мову в одній із шкіл рідного міста. Цей педагогічний досвід дав їй змогу безпосередньо спостерігати за життям і проблемами підлітків, що згодом стало основою її художніх творів.

Свій перший роман «Голодна кицька» вона опублікувала у 2000 році, вже маючи значний досвід у педагогіці. Саме ці знання дозволили їй від початку творчої діяльності писати зрілі, психологічно достовірні історії, що вигідно вирізняє її серед інших письменниць.

Б. Космовська посіла важливе місце в сучасній європейській юнацькій літературі, адже не боїться порушувати «важкі» теми: булінг, сімейні непорозуміння, розлучення батьків, самотність дітей в таких родинах та пошук власного місця у світі. Її персонажі не ідеалізовані: вони мають недоліки, роблять помилки, але водночас залишаються живими, щирими й правдоподібними. Такими героями є Буба, її родина та друзі з романів «Буба» (2002) й «Буба: мертвий сезон» (2007), а також Аліція з повісті «Позолочена рибка» (2007). Варто зазначити, що ця повість після публікації була визнана Книгою року в Польщі, а сама авторка отримала першу премію на Літературному конкурсі імені Астрід Ліндгрєн.

Постать австрійської письменниці Крістіне Нестлінгер виділяється серед найвпливовіших майстринь підліткової прози в сучасній європейській дитячій літературі. Її творам притаманна стилістична легкість, що органічно поєднується з глибоким розумінням психології юного читача. Австрійська авторка вміло перетворила свій досвід

материнства на майстерність письменниці. Хоча свого часу вона працювала графічною дизайнеркою, та історії, вигадані нею для власних доньок, надихнули її на літературну діяльність. Так, у 1970 році побачила світ її перша книга – «Рудоволоса Фредеріка». Це історія про неслухняне дівча з малиновим волоссям. К. Нестлінгер, як справжня дизайнерка, спочатку намалювала серію картинок про Фредеріку, а потім записала історії, що розповідала донькам. За цю книгу авторка отримала високу європейську нагороду – Літературну премію Фрідріха Бедекера. Так розпочалася видатна літературна кар'єра австрійської письменниці, яка подарувала юним читачам понад 100 книг, що на сьогодні перекладені багатьма мовами світу.

Завдяки натхненній праці Крістіне Нестлінгер, кожна нова її книга викликала значний резонанс у читачів, адже зачіпала реальні підліткові проблеми: дитячу самотність і нерозуміння з боку дорослих, родинні конфлікти і їх вплив на дітей, підліткову кризу і пошук власного «Я». За свої художні творіння австрійська авторка стала лауреатом більш ніж 30 літературних премій. Важливе місце серед її нагород займають Міжнародна премія імені Г. К. Андерсена (1984) та Премія пам'яті Астрід Ліндгрен (2003).

Незважаючи на розмаїття стилів і жанрів, сучасна європейська жіноча проза для юнацтва показує спільне прагнення – зосередженість на внутрішніх переживаннях підлітків. Саме це і знаходить відгук у юнаків та дівчат, які переживають відповідальний життєвий етап дорослішання, а літературні персонажі допомагають їм у вирішенні багатьох проблем.

Сучасна українська жіноча проза для підліткової читацької аудиторії продовжує загальноєвропейські традиції, адаптуючи універсальні теми становлення юних особистостей до національного контексту.

Українські авторки, як і європейські, використовують широкий спектр різних методів і підходів до зображення шляхів розвитку внутрішнього світу молодих людей крізь призму глибокого психологізму, що майстерно поєднується зі стилістичною різноманітністю. Саме такі тексти допомагають налаштувати відкриту комунікацію між поколіннями та спонукають до розвитку критичного мислення, емпатії та емоційної зрілості.

Варто згадати імена таких сучасних українських авторок: М. Павленко, І. Роздобудько, О. Думанська, Д. Матіяш, О. Слоньовська, М. Марченко, О. Луцевська, О. Сайко, А. Нікуліна, Н. Мельниченко, І. Мацко, Є. Кононенко, Н. Довгопол та багато інших. Ці письменниці своїми творами допомагають підліткам опиратися життєвим викликам, що підстерігають їх у непростому світі дорослішання. Їхні тексти сприяють розвитку самопізнання та самоприйняття у юнаків та дівчат на цьому життєвому етапі.

Так, Оксана Думанська у книзі «Школярка з передмістя» (2008) показує життя дівчинки, яка стикається з соціальними нерівностями, родинними конфліктами та пошуком себе. Ірен Роздобудько у своєму романі «Пригоди на острові Клаварен» (2011) крізь пригоди двох дівчаток порушує важливі теми дружби, взаємодопомоги та самопізнання. Дзвінка Матіяш у підлітковій повісті-антиутопії «День сніговика» (2014) розкриває «важкі» теми – страждання і смерті, поєднуючи біблійні алюзії та поетичні символи з глибокою емоційністю та філософськими роздумами про духовне відродження людини. Оксана Луцевська у повісті «Вітер з-під сонця» (2016) розповідає непросту історію про те, як хлопчик переживає горе після смерті батька, проходячи крізь різні емоції до поступового прийняття й усвідомлення втрати. Анастасія Нікуліна у своєму гостросюжетному романі «Зграя» (2018) майстерно показала підліткове життя, у якому дружба тісно переплітається з конфліктами. Делікатним темам тілесності, сексуальної

освіти, травматичного досвіду та прав дівчат присвячена книга Насті Мельниченко «#ЯнеБоюсьСказати» (2017). Тетяна Качак у статті ««Дівчачі тексти»: фемінний дискурс у сучасній українській прозі для юних читачів» звертає увагу на повість І. Мацко «Перехідний вік моєї мами», пишучи про цей твір: «Відверто про проблему фізіологічного дорослішання дівчинки та пов'язаних із цим емоційних переживань і внутрішніх станів...» [8, с. 82].

Особливе місце у сучасній українській жіночій літературі для підлітків займає творчість Марини Павленко. Її життєвий шлях тісно пов'язаний з освітою: вона закінчила Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, де згодом стала викладачкою кафедри української літератури. Саме в літературі для підлітків М. Павленко проявила себе як тонкий психолог і уважна спостерігачка дитячого та юнацького світу. Її пенталогія «Русалонька із 7-В» – яскравий приклад українського фентезі. Цей цикл знайшов багато шанувальників серед юних читачів завдяки актуальності порушених підліткових проблем: дружби й перших почуттів, підлості й щирості, відповідальності й самотійності. Перша частина «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських» (2005) стала «шкільною» класикою, адже включена до програми 7 класу. Герої всієї серії про Русалоньку – реальні люди, які завдяки фантазії потрапляють у нереальні ситуації. Вони не ідеалізовані, а справжні – з помилками, сумнівами, внутрішніми конфліктами. Саме тому твори М. Павленко резонують із підлітковою аудиторією: вони не повчають, а запрошують до діалогу.

Окрім «Русалоньки», популярна українська авторка створила низку інших важливих текстів для юнацтва: «Домовичок з палітрою» (2001), «Щоденник закоханої ідіотки» (2024), «Василина і трипільський слід» (2023), «Моя класнюча дівчинка» (2016) та інші. У кожному з них звучить унікальний авторський голос, що поєднує педагогічну мудрість

із художньою щирістю. Її стиль – образний, динамічний, емоційно насичений, з елементами гумору, фантастики та фольклору.

Марина Павленко неодноразово ставала переможницею різноманітних літературних конкурсів і має численні нагороди. Серед них – Міжнародний літературний конкурс «Гранослов» (1996 – поезія і 2002 – проза), конкурс для молодих українських літераторів «Смолоскип» (2000, 2001, 2002), Всеукраїнський конкурс сучасної новели імені Валеріана Підмогильного (2006), Міжнародний конкурс імені Богдана-Нестора Лепкого (Львів-Париж-Цвікау 2007), Всеукраїнський конкурс короткої прози «Євроформат» (2008) та багато інших.

Підсумовуючи вищесказане, можна впевнено стверджувати, що сучасна жіноча підліткова література є важливим культурним феноменом, який відображає складний етап у житті юного покоління крізь призму жіночого досвіду: матері, доньки, дружини, просто жінки. Сучасні авторки створюють тексти, що вирізняються глибоким психологізмом, чутливістю до соціальних викликів і стилістичною різноманітністю. Їхні твори не лише допомагають юним читачам осмислити власне місце в соціумі, а й сприяють формуванню емпатії, розвитку критичного мислення та відкритого діалогу між поколіннями.

РОЗДІЛ 2

ХУДОЖНІЙ ПОГЛЯД НА ПІДЛІТКОВІ ПРОБЛЕМИ У ТВОРАХ

М. ПАВЛЕНКО «МОЯ КЛАСНЮЧА ДІВЧИНКА»,

Б. КОСМОВСЬКОЇ «БУБА», «БУБА: МЕРТВИЙ СЕЗОН»

ТА К. НЕСТЛІНГЕР «МАРГАРИТКО, МОЯ КВІТКО»

2.1 Тематика і проблематика досліджуваних творів

Підлітковий вік – це період глибоких трансформацій, коли особистість формується під впливом соціальних, психологічних і культурних чинників. Для того, щоб аналізувати проблеми, порушені в літературі про підлітків, необхідно враховувати особливості психології цього важливого етапу життя. У підручнику з вікової психології сказано, що «період охоплює навчання в основній школі (5-9 класи) і знаменує собою суттєві зрушення суб'єкта в напрямку дорослішання. Цей вік характеризується бурхливими, але нерівномірними темпами зростання організму та фізіологічними змінами» [37, с. 185].

У цей важливий і водночас непростий період життя відбувається складний перехід від безтурботного дитинства до юності. Саме названий етап змін ускладнює світосприйняття підлітків через фізіологічні зміни, внутрішні переживання, сумніви, нові відчуття, складні завдання та пошук не завжди очевидних рішень.

Як зазначають психологи, юнаки й дівчата в цей період переживають широкий спектр змін, серед яких:

- «пубертатний стрибок» – «невідповідність випереджаючих темпів статевого дозрівання повільнішим темпам фізичного розвитку» [37, с. 186];
- «ефект «зняття з п'єдесталу» – зменшення авторитетності батьків для підлітка» [37, с. 193];

- «підліткова реакція емансипації – прагнення підлітка звільнитись від опіки, контролю дорослих і здобути автономність від старшого покоління» [37, с. 193];
- «підліткова реакція групування – потреба підлітка в приналежності до групи, що виражається через його прагнення перебувати в середовищі ровесників та взаємодіяти з ними» [37, с. 198];
- «критицизм підлітковий – схильність підлітків скептично ставитись до пояснень дорослих, сумніватись у правильності їх доказів та шукати свої контраргументи» [37, с. 205];
- «почуття дорослості – центральне особистісне новоутворення підлітка, що виражається через суб'єктивне ставлення до себе як до дорослого» [37, с. 207];
- «потреба у самоствердженні – спрямованість підлітка на пошуки, виявлення та реалізацію своєї індивідуальності, унікальності в системі соціальних зв'язків» [37, с. 209];
- «юнацький максималізм – категоричне ставлення до дійсності, спричинене невідповідністю рівня домагань життєвому досвіду молодой людини, завищеність її життєвих ідеалів» [37, с. 236].

Усі ці чинники лягають на плечі юної, ще незрілої особистості, яка намагається впоратися з ними та поступово, іноді зовсім маленькими кроками, рухається до усвідомленого дорослого життя. Не всі здатні пройти цей шлях самотійно – більшість потребує підтримки, розуміння та допомоги.

Саме художні твори стають для підлітків такими важливими інструментами, які допомагають їм осмислити внутрішні трансформації. Через образи, сюжетні колізії, тематику, проблематику та емоційно насичену мову письменники і письменниці прагнуть передати всю складність переживань юнацтва.

Розглянемо детальніше твори сучасних авторок: повість М. Павленко «Моя класнюча дівчинка», романи Б. Космовської «Буба», «Буба: мертвий сезон» та роман К. Нестлінгер «Маргаритко, моя квітко». Саме ці тексти обрано об'єктом нашого дослідження.

Згадані прозові твори, кожен у своєму культурному вимірі, порушують низку важливих тем – родинні конфлікти та складні сімейні відносини, відсутність комунікації, підтримки та емоційна ізоляція, перші романтичні почуття й перші розчарування, дружба й самотність. Розкриваючи ці теми, авторки глибоко занурюють читачів у внутрішній світ проблем, сумнівів та переживань, які персонажі зустрічають на своєму шляху. Це дає підліткам змогу проводити паралелі з власними викликами і зрештою допомагає знайти відповіді на більшість важливих для них питань.

Щоб зрозуміти художній погляд на згадані проблеми, перейдемо до детального дослідження тематики і проблематики прозових текстів Марини Павленко, Барбари Космовської та Крістіне Нестлінгер. Проаналізуємо, як саме кожна письменниця зображає внутрішній світ юних героїв, як інтерпретує підліткові проблеми, що перед ними постають, та які авторські стратегії застосовує.

Повість української авторки М. Павленко була написана у 2016 році. Вона відразу знайшла своє коло прихильників завдяки майстерній динамічній оповіді, незвичній фрагментарній композиції, вдалому сюжету, органічному поєднанню гумористичних епізодів і делікатних моментів перших закоханостей. Саме щоденникова форма побудови нелінійного сюжету дозволяє юній читацькій аудиторії максимально наблизитися до внутрішнього світу головної героїні – чотирнадцятирічної дівчини на ім'я Юлька.

Протягом всього твору перед нами поступово розгортається історія її еволюції – від егоїстичного, емоційно нестабільного та примхливого підлітка до впевненої в собі зрілої особистості, яка кардинально змінює своє відношення до власного життя і оточення.

У центрі сюжету постає тема становлення особистості юної дівчини – від невпевненості в собі та втечі у віртуальний світ до пізнання та прийняття внутрішнього «Я». М. Павленко майстерно показує всі виклики підліткового віку: відсутність дружби і підтримки, внутрішні переживання й емоційна ізоляція, погана комунікація в родині. Розкриваючи непростий етап дорослішання героїні, авторка акцентує увагу читачів на важливості таких тем: дружби, підтримки, соціальної адаптації, налагодженого спілкування між рідними, спільної діяльності. Завдяки усім цим темам у творі показано підліткове життя саме таким, яким воно є насправді, що сприяє формуванню емпатії у читачів.

Головна героїня, Юлька, переживає перші сильні почуття, намагається розібратися в собі, у власних емоціях і внутрішніх суперечностях. Її ставлення до хлопця, якого всі називають Бурхан, трансформується: від зневажливого «придурок» до щирого захоплення, що свідчить про її психологічне дорослішання. Читач помічає, як поступово дівчина змінюється: з «Юлії – рудої фурії» та «чорної молі» перетворюється на *«красиву пухнасту бджілку»* та *«класнючу-класнючу дівчинку»* [34, с. 154].

Одна з ключових тем повісті – стосунки в родині, які тісно пов'язані з концептом «сродної праці». Авторка порушує питання взаєморозуміння між поколіннями, показуючи, як побутові труднощі, фінансова нестабільність і відсутність діалогу можуть призвести до емоційного відчуження.

Сім'я Юльки є прикладом типових соціальних викликів сучасної родини: батько постійно зайнятий безрезультатними бізнес-ідеями, мати перевантажена домашніми справами та фінансовими проблемами, а молодша сестра Лариска викликає тільки роздратування. Дідусь Юра прикутий до інвалідного візка через трагедію, що сталася в минулому: *«у полі наліз на вцілілу ще з давньої війни гранату... Вижив, хоч осколками посікло все тіло...»* [34, с. 12]. Лише бабуса – єдина, хто підтримує й захищає героїню.

Юлька, шукаючи порятунку від постійних родинних суперечок, глибоко занурюється у віртуальний світ соцмереж. Тут вона створює ідеальну версію себе під ніком «Діана» та може не думати про те, що її турбує в реальному житті: провінційне містечко, ненависна школа, погані оцінки, відсутність справжніх друзів та убоге помешкання її родини. Віртуальний простір дає дівчині можливість представляти себе такою особистістю, яка стильно виглядає і вільно говорить на теми, що цікавлять її ровесниць – моду, хлопців тощо. Така форма втечі від реальності – ескапізм – є способом уникнення проблем і складнощів, з якими вона стикається в повсякденному житті, та стає своєрідним емоційним захистом.

І саме в цей непростий для головної героїні час її батько приступає до втілення нової бізнес-ідеї – бджільництва. Хоча, на перший погляд, це виглядає, як черговий фінансовий провал, та саме бджоли розпочинають ланцюжок подій, що призведуть до кардинальних змін у житті всієї Юльчиної родини.

Марина Павленко, аналізуючи у творі конфлікт «батьків і дітей», показує, що стає причиною його виникнення. У першу чергу, це відсутність щирої комунікації між членами родини. Батько постійно думає, як заробити якісь кошти для сім'ї, мати зайнята побутовими проблемами. Ніхто із них не звертає уваги на емоційну самотність їхньої старшої доньки і не намагається її підтримати. Юлька, в свою чергу, не бажає зрозуміти своїх батьків. Вона хоче гарно вдягатися, модно виглядати, поїхати якнайдалі з цього провінційного містечка. Її надзвичайно дратує молодша сестра Лариска. Усе це робить життя героїні нестерпним. Але з появою в їхній родині спільної діяльності – «сродної праці» – все починає змінюватися. Поступово налагоджується діалог між героїнею та її батьками й сестрою, з'являється щирість, відкритість і взаємоповага. Читач спостерігає, як сімейні стосунки

кардинально трансформуються, а налагодження родинної комунікації призводить до гармонізації стосунків і зміцненню родинних зв'язків.

Розкриваючи складні теми підліткового дорослішання, авторка глибоко осмислює низку проблем, що мають потужне психологічне та соціальне підґрунтя:

1. Брак порозуміння з боку дорослих.
2. Підвищена психологічна вразливість підлітка.
3. Усвідомлення власної ідентичності, самооцінки та самоприйняття.
4. Важливість підліткових потреб в дружбі, любові та прийнятті.
5. Відсутність комунікації між членами родини.
6. Проблема відповідальності – як особистої, так і родинної.
7. Відсутність емоційного зв'язку між сестрами.
8. Підлітковий ескапізм – втеча від реалій життя у віртуальний світ.
9. Вплив сімейних негараздів на підліткову психіку.

Усі ці проблеми органічно вплітаються в сюжет, тим самим даючи читачеві можливість відчувати внутрішні переживання, моральний тиск і сумніви, з якими опиняється наодинці головна героїня. Це робить її надзвичайно вразливою при зіткненні із життєвими викликами, які зустрічаються на її шляху. Психологічну вразливість своєї героїні авторка показує через внутрішні монологи, що яскраво демонструють її боротьбу з власними сумнівами і комплексами.

На початку твору Юлька постає як дівчина, що приховує свою справжню зовнішність і соромиться її: *«А ще ніхто не знає, що насправді вона зовсім не брюнетка, якою вже другий рік, всупереч маминим протестам, наполегливо фарбується. Що насправді вона руда, як польова миша! Що її справжні вії – на тлі темно-карих очей – наче полова, солом'яна потеруха, якої бабуся домішує свиням»* [34, с. 27]. А однокласники за невдало пофарбоване волосся ще й прозвали її прикрими прізвиськами – «чорна міль» та «чортова муха». Таке ставлення з боку ровесників лише поглиблює її внутрішній конфлікт і

відчуття ізоляції. Однак упродовж повісті ми спостерігаємо поступову еволюцію героїні – від невпевненої, емоційно вразливої «чорної молі» до «класнучої дівчинки», яка знаходить себе через кохання, родинну підтримку та спільну справу. Її зміни не стільки зовнішні, хоча Юля перестала фарбуватися, скільки внутрішні: вона вчиться розуміти і приймати себе, довіряти іншим людям, бути щирою й відкритою.

«Сродна праця» – бджільництво – допомагає налагодити комунікацію між поколіннями в родині головної героїні. Сімейні стосунки поступово гармонізуються: змінюється ставлення Юльки до батьків, сестрички, дідуся та бабусі. А здатність брати на себе відповідальність у стосунках із рідними, допомагає подолати емоційну дистанцію, яка існувала між ними.

Змінюється і ставлення рідних до Юльки. Наприклад, після того, як вона впіймала рій, батько не стримав емоцій і вперше висловив щирю вдячність: *«Моя ти дівчинко! Моя ти розумнице! Я сподівався! Я вірив! Я знав, що ти!.. Це буде твій рій, і всі прибутки із нього – твої, обіцяю! – в татових очах заблищали зворушені сльози...»* [34, с.127]. А епізод, коли Юлька вперше проявила ініціативу в стосунках із сестрою, коли ту покусали бджоли, символізує емоційне зближення та переосмислення ролі старшої сестри. Пожалівши постраждалу від своєї ж власної цікавості малу, героїня вирішила її трішки розважити і почитати для неї: *«Юлька ж, яку до книжки годі було й мотузками затягнути, раптом відчула смак читання! Смак щастя притуленого до тебе малого тільця, від довірливо схиленої голівки з духмяним, теж золотистим волоссям, від захоплених оченят (але ж і класна в неї сестричка!)!.. Та ще й після того, як навчилась (завдяки Юлі, звісно) «р» вимовляти!..»* [34, с. 134-135].

Таким чином, повість демонструє, як через внутрішню трансформацію, щирість, любов і спільну діяльність поступово

вирішуються проблеми, що псували життя героїні, і як вона крок за кроком наближається до гармонії з собою та світом.

Загалом, проблематика повісті Марини Павленко має глибоке психологічне наповнення з акцентом на внутрішні трансформації підлітка в умовах сімейної кризи. Авторка поступово показує читачам, що шляхи подолання родинних труднощів існують, і все залежить від самих людей. Основними чинниками гармонізації стосунків у родині Юльки постали емоційна відкритість, підтримка, спільна діяльність та взаємоповага.

Внутрішні перетворення дівчинки-підлітка в умовах сімейних конфліктів та дисгармоній простежуються і в романах Барбари Космовської «Буба» й «Буба: мертвий сезон». Та на відміну від українського контексту, польський набуває урбаністичного забарвлення, що ускладнюється соціальним статусом родини головної героїні.

Якщо українська авторка більше зосередила увагу читача на втечі підлітка від життєвих проблем у віртуальний світ соцмереж, то в романах польської – на емоційній ізоляції дитини із «зіркової» родини, де батьки мають високий соціальний статус.

Саме такою дитиною є Буба – шістнадцятирічна дівчина, яка самотійно долає труднощі та виклики, що постають на її шляху. На прикладі життя своєї героїні Б. Космовська майстерно показує, як підлітки намагаються знайти своє місце в світі, де дорослі часто зосереджені на власних проблемах, а ровесники можуть стати джерелом, як підтримки, так і причиною нових емоційних потрясінь.

Основною темою романів про Бубу є криза сімейних стосунків та шлях дівчинки-підлітка до самоствердження. Її батьки – відомі особистості: мати – популярна авторка любовних романів, батько – телеведучий, який більшу частину свого часу проводить на роботі, часто ігноруючи емоційні потреби доньки.

Буба відчуває себе забутою, адже її батьки настільки занурені у власну кар'єру, що не пам'ятають про її день народження, не цікавляться шкільними подіями, не знають, у якому ліцеї вона навчається, і навіть не завжди можуть згадати її справжнє ім'я – Агнешка. Цей епізод виразно демонструє стан емоційної ізоляції героїні: *«Дівчинка не раз замислювалася, чи хтось у сім'ї знає, як її звуть насправді. Про всяк випадок нікому не ставила цього незручного питання. Зрештою, байдуже, яке її справжнє ім'я, якщо його взагалі не використовують»* [15, с. 3].

Сюжет першого роману зосереджується на спробах Буби залагодити постійні конфлікти між батьками, хвилюванні за старшу сестру Ольку та боротьбі за власну незалежність. У другому романі сімейні проблеми загострюються: батьки перебувають на межі розлучення, мати переживає творчу кризу, а батько – кар'єрні невдачі. До всіх неприємностей додається ще й зрада Мілоша. Єдиною людиною, яка завжди підтримує Бубу, є її дотепний та іронічний дідусь на ім'я Генрик. Саме він навчив її грати в бридж. Тільки з ним героїня ділиться своїми проблемами та переживаннями.

У першому романі сюжетна лінія побудована на епізодах із життя Буби: перше нерозділене кохання до Адася, нещира дружба маніпулятивної, примхливої Йольки, постійні родинні сварки і проблеми. Буба намагається досягти гармонії в сім'ї, тому не втомлюється виступати посередницею в таких конфліктах. Своєрідним символом постійної турботи про всіх стає рішення героїні врятувати і прихистити бездомного собаку, якого згодом назвали Добавкою.

У другому романі, коли родинні конфлікти досягають кульмінації, письменниця показує, як усі члени родини Буби разом проходять непростий етап застою – «мертвий сезон» – і поступово трансформуються, відновлюючи сімейні стосунки через спільні емоції і

вразливості. Саме ці зміни стають основою для взаєморозуміння та підтримки.

Барбара Космовська в обох романах порушує іще одну важливу тему – формування ідентичності юної героїні. Читач спостерігає за непростим життям Буби в тіні «зіркових» батьків, які цікавляться власною кар’єрою більше, ніж донькою.

На початку твору постає звичайна дівчинка-підліток, яка зовні не вирізняється серед однолітків із «незіркових» родин і надає перевагу простому повсякденному одягу: *«Буба була ані дуже вродливою, ані негарною. Не була й надто високою, хоча низенькою її теж не назвеш. Можна було б сказати, що вона товста, проте насправді гладкою вона також не здавалася. Деякі продавчині навіть зверталися до неї «крихітко», коли дівчина приміряла чергову пару джинсів. Бо Буба ходила лише в джинсах. Так, ніби в усіх крамницях з лахами продавали виключно вилинялі й витерті «Левіси»»* [15, с. 3]. Її улюблені джинси та незмінні мартенси втілюють прагнення до самовираження та опір суспільним нормам, а майстерність гри в бридж — інтелектуальну незалежність. У продовженні тему незалежності підлітка показано в різних напрямках пошуку себе: героїня переживає першу закоханість і зраду, вміло розкриває сімейні таємниці, усвідомлює своє місце в суспільстві. Такі поступові трансформації в свідомості Буби проходять крізь низку життєвих проблем і викликів, що зрештою призводить до появи внутрішньої сили і впевненості в собі.

Важливу роль у житті головної героїні відіграють дружба і кохання, часто стаючи джерелом суперечливих емоцій. Прикладом такого неоднозначного досвіду є взаємини з нещирою Йолькою, яка користується довірою і добротою Буби та маніпулює дружбою, коли їй це вигідно. Такі стосунки створюють токсичну атмосферу і показують прихований вплив однолітків на формування емоційної стійкості юнацтва. На противагу такій дружбі у першому романі показані щирі

романтичні взаємини головної героїні з Мілошем. Проте вже в «Мертвому сезоні» хлопець виявився далеким від ідеалу, коли захопився іншою дівчиною – Ребеккою. Перша Бубина закоханість перетворилася на гіркий досвід розчарувань після зради юнака, який став поводити себе так, ніби забув про їхні почуття. Такі життєві епізоди зрештою стають своєрідною «школою», що формує у підлітків власне уявлення про романтичні стосунки, розвиває здатність до самопізнання та рефлексії й сприяє процесу внутрішнього зростання їхніх особистостей.

Досліджуючи тематику романів про дівчинку Бубу, ми все глибше занурюємося в її непростий зміст: складні родинні конфлікти, перші романтичні почуття, пошук себе. Усі ці теми формують багатошарову проблематику, пов'язану із етапом дорослішання.

Центральне місце в обох романах польської авторки займає байдужість батьків та її вплив на психіку підлітка. Батьки героїні – звичайні кар'єристи, яких стає все більше в сучасному світі. Вони зосереджені на власному житті, що стає причиною внутрішньої емоційної ізоляції головної героїні. На початку першого роману перед нами дівчинка із заниженою самооцінкою, яка постійно самотужки намагається вирішити родинні конфлікти. У романі-продовженні ця проблема розвивається до теми самотності, покинутості. «Мертвий сезон» стає символом емоційної ізоляції та втрати родинних зв'язків.

Барбара Космовська також зосереджує увагу читачів на ще одній важливій соціальній проблемі – домашньому насильстві. Бубина подруга, Агата, страждає від фізичного насильства батька-алкоголіка, що є різким контрастом до проблем самої Буби: *«Дівчина підвела голову, і тепер на Бубу дивилися її очі, сповнені болю. – Повір мені, – видушила вона гірко, – інколи мені хочеться, щоб мене не помічали. Я... я так часто молюся про це... Бачиш? Цей синець... – з куртки висунулася рука Агати з величезним крововиливом. – Або ось тут, на шиї... – вона розв'язала шарф, і Буба із жахом помітила сліди чийось сильних*

пальців, – це доказ, що не завжди можна сховатися... Від власного батька, – закінчила Агата з ледь помітною іронією. І ця іронія була важча від найважчого каміння, яке Буба досі зустріла на своєму шляху» [15, с. 224]. Буба шокована від побаченого і не може підібрати слів, щоб висловити співчуття і підтримку. Агата з розумінням поставилася до такої реакції своєї подруги: *«Ти класна, тільки життя зовсім не знаєш. Тобто, – докинула вона за хвилину, – тобі знайомий інший біль. Такий... людський. А мій – нелюдський, – закінчила вона, жбурляючи горобцям шматок черстої булки. – Ну, не рюмсай, – Агата відгорнула неслухняне волосся з Бубинового обличчя й погідно дивилася на неї. – Мій батько п'є, тому все цим і закінчується. Але інколи він буває тверезим і тоді на світі немає кращого батька»* [15, с. 225]. Такі важкі епізоди спонукають читача до емпатії, співчуття та роздумів про необхідність підтримки.

Згадані проблеми тісно переплітаються із соціальними викликами сучасності: пияцтво батьків та його вплив на психоемоційний стан підлітків, юнацький алкоголізм і наркоманія. Агата зрештою не витримує постійного насильства з боку власного батька і починає вживати наркотики. Буба розуміє, що має допомогти своїй подрузі у такий важкий період, але через недосвідченість, не знає, як краще це зробити. Зрештою, саме вірна дружба допомагає обрати дієві способи подолання викликів і знайти шлях до порозуміння: Агата, пройшовши курс реабілітації, поступово повертається до нормального життя.

Польська письменниця порушує багато актуальних підліткових проблем сучасності, а саме:

1. Боротьба підлітка за власну ідентичність в родині знаменитостей – Буба хоче, щоб її сприймали інші, як особистість, а не як доньку відомих батьків.
2. Шахрайство та чесність – особливо чітко ця проблема представлена у другому романі на прикладі двох контрастних персонажів – шахрая на

прізвисько Сталін та щирого пана Клеменса. Ці два герої є прикладом неоднозначності світу дорослих.

3. Вплив шкільного середовища на особистість підлітка – в обох романах представлено складну ієрархію шкільного соціуму. Крім того, що учні поділяються на різні групи – популярні, «зневажені», учителя також постають не лише як наставники, а й як особистості зі своїми слабкостями, що отримують від учнів іронічні прізвиська – Пандемія, Редбулька, Шварценегер, Гібсон, Сокира, Піпетка, Джеймс Бонд, Крейзі.
4. Взаємини дорослих між собою – у творах зображено як успішних, так і вразливих персонажів: батьки Буби – публічні, але далекі від ідеалу; сусіди Маньчаки – партнери по бриджу, які прагнуть самоствердження; батько Агати – алкоголік і домашній тиран; пан Клеменс – щира, добра, але іноді беззахисна людина; дідусь Генрик та бабуся Рита – зі своїми звичками та вадами; сестра Ольга та її чоловік Роберт – молода пара, яка не може впоратися з подружніми труднощами.
5. Взаємодія людей і тварин – захоплення Мілоша орнітологією, яким він ділиться з Бубою, та історія врятованого собаки, який стає домашнім улюбленцем, підкреслюють важливість емпатії, турботи та відповідальності.

Поглиблене осмислення внутрішніх переживань підлітка, його взаємодії з родиною та соціальним оточенням у романах Барбари Космовської дозволяє побачити, наскільки багатогранною може бути художня інтерпретація юнацької вразливості в контексті польської культури. Водночас не менш проникливе, хоча стилістично відмінне, бачення підліткових проблем пропонує австрійська письменниця Крістіне Нестлінгер у своєму романі «Маргаритко, моя квітко». Далі простежимо, як у цьому творі розкриваються ключові теми та проблеми, пов'язані з підлітковим періодом життя.

Події цієї книги розгортаються довкола чотирнадцятирічної дівчинки – Маргарити Марії Закмаєр – ровесниці Юльки з повісті «Моя класнюча дівчинка» М. Павленко. Уже з перших рядків роману читач отримує яскравий портрет героїні: *«Маргариті Марії Закмаєр було чотирнадцять років, вона мала сірі, як дунайська рінь, очі, волосся кольору спанієля, малесенький дитячий носик, на зріст була 160 сантиметрів і важила 64 кілограми 300 грамів. Важко сказати, чи була вона товстою, бо це зрештою, як і багато іншого в житті, — річ відносна. На уроці фізкультури, поряд із сухою, як тріска, Евеліною та пласкою, як дошка, Сабіною, Маргарита почувалася неймовірно тlustою, грубою за бочку з гусячим смальцем»* [30, с. 3].

Маргарита, як і більшість підлітків, стикається з типовими для цього віку проблемами. Як видно з опису, вона переживає труднощі, пов'язані з власною зовнішністю, порівнюючи себе з однолітками та вважаючи свою фігуру надмірно повною. Паралельно розгортається сімейна драма: батьки перебувають на межі розлучення через постійні сварки. Мати, під впливом емансипованої подруги Марі-Луїзи, вирішує докорінно змінити своє життя – починає худнути, вступає до навчального закладу, щоб здобути професію соціального працівника. Усі спроби батька втримати контроль над родиною зазнають поразки. Не знайшовши підтримки в чоловіка, мати з Маргаритою та Меді переїздить жити до своєї подруги. Син Гансик залишився з батьком, не бажаючи пристати на бік матері.

З цього моменту життя героїні починає кардинально змінюватися: вона втрачає зайву вагу, переживає першу закоханість до красеня Флоріана Кальба. Згодом в її оточенні з'являється ще один цікавий юнак з незвичною зовнішністю – Гінцель – хлопець з татуюванням у вигляді метелика на обличчі. Після розриву батьків родинні стосунки погіршуються: батьки не можуть знайти спільну мову, Маргарита намагається підтримувати стосунки з ними обома, брат Гансик важко

переживає сімейну кризу, залишаючись на батьковому боці. Ця ситуація ще й ускладнюється романтичними зв'язками героїні з двома хлопцями одночасно, а проблеми її друзів тільки збільшують емоційне напруження. Усупереч всім викликам, Маргарита виявляє внутрішню емоційну стійкість та здатність до адаптації.

Австрійська авторка вміло поєднує теми, які передають складність юнацького досвіду. Центральною постає тема трансформації Маргарити – від закомплексованої дівчинки до самодостатньої, сильної та емоційно зрілої особистості.

Аналізуючи роман «Маргаритко, моя квітко», дослідниця дитячої літератури Уляна Гнідець зазначає: «Твір розкриває проблеми дівчини-підлітка, яка одночасно переборює комплекс неповноцінності, переживає своє сексуальне становлення, власні внутрішні світоглядні рефлексії, перше захоплення, перше розчарування, першу справжню любов, а до того ж спостерігає становлення матері як особистості й уперте неприйняття цього батьком і братом» [20, с. 40]. На прикладі матері героїня вчиться відстоювати власну думку і протистояти авторитету чоловіків: батька, брата, знайомих хлопців. Саме такі моменти в творі надають роману феміністичного звучання.

Крістіне Нестлінгер порушує важливі теми першого кохання та дружби. Австрійська авторка показала на прикладі романтичного досвіду Маргарити, що кохання може бути різним, але завжди важливо, хто зрештою буде поруч. Головна героїня довго обирає між Флоріаном і Гінцелем, та в кінці роману вибір все-таки зроблено на користь того, хто цінує і поважає її по-справжньому. Тема дружби яскраво представлена щирими стосунками Маргарити й Іксі.

Як в текстах української та польської авторок, так і в австрійській проблематика має глибоке психологічне підґрунтя й зосереджується на вразливості юних дівчат. Однією із важливих проблем є переживання, пов'язані із зовнішністю. Маргарита комплексує з приводу власної

фігури, порівнюючи себе із худими однокласниками. Це стає причиною внутрішніх сумнівів і демонструє тиск соціуму щодо стандартів краси. Прикладом такого тиску є постійні насмішки над родиною Закмаєрів ровесника героїні – сусіда Конні: *«У будинку, де жила Маргарита, до неї та її родини ставилися не вельми приязно. Їх не називали «сім'я Закмаєрів» чи «Зак-маєри», а говорили «Заки-Рюк-заки». Це вигдавав Конні, син сусідів. Конні був неймовірно худий, і грубаси веселили його більше, ніж будь-який найсмішніший анекдот»* [30, с. 5].

Сімейний конфлікт родини Маргарити демонструє одну з важливих проблем сучасності – вплив напружених стосунків батьків на психіку дітей. Героїня відчуває розгубленість і провину під час родинної кризи та поступово адаптується і вчиться жити по-новому, таким чином демонструючи емоційну та психологічну стійкість. Чого не можна сказати про її молодшого брата Гансика. Він не може змиритися із ситуацією, яка склалася в їхній сім'ї, та потрапляє в неприємну історію з таємним товариством «Чорний Хрест Помсти». Разом зі своїм новим другом Міхі Гансик уявляє себе таємним агентом, що бореться із подружньою зрадою. Вони надсилають листи з погрозами одруженому чоловікові на прізвище Штенгенбергер, який мав коханку. Маргарита випадково знаходить у брата дивні листи і розуміє, що він може потрапити в неприємну ситуацію. Її вчасне втручання допомагає врятувати Гансика від необдуманих кроків, адже він вже збирався втекти з міста, скоївши хуліганство. Цей епізод яскраво демонструє вразливість підліткової психіки в умовах складних сімейних стосунків та важливість підтримки з боку рідних.

Крістіне Нестлінгер у своєму романі порушує ще одну важливу сучасну проблему – тему сексуальності, ранніх статевих стосунків та ризиків, пов'язаних з ВІЛ/СНІДом. Ці «незручні» теми в романі представлено без зайвого повчання, природно, що робить твір освітнім у сфері охорони здоров'я.

Прикладом є ситуація, коли Флоріан, схилиючи Маргариту до статевої близькості, тисне на неї. Хоча хлопець намагається переконати героїню, що це обов'язковий елемент їхніх стосунків, адже вони зустрічаються, дівчина всіляко уникає таких дорослих кроків, тим самим показуючи свою здатність до самозахисту та внутрішню зрілість.

Контрастом до цього виступає її подруга Іксі, яка попри свій юний вік, веде активне статеве життя. Хлопець на ім'я Роберт, з яким вона вже давно зустрічається, постійно її зраджує: *«Роберт регулярно повертався до Іксі. Кожні два місяці вони закохано возз'єднувались і через кожні два місяці сварились і ставали найзапеклішими ворогами. І так уже два роки»* [30, с. 210]. Такі стосунки призводять до емоційної нестабільності та ризику інфікування, що зрештою і відбувається. Хаотичні статеві зв'язки Роберта ставлять Іксі під загрозу зараження на ВІЛ. Вона не наважується пройти тест, покладаючись на чутки, які її заспокоюють, хоча проблема залишається невирішеною. Цей фрагмент акцентує увагу читача на важливості сексуальної просвіти та яскраво ілюструє, наскільки підлітки потребують в цьому питанні відкритості, підтримки та достовірної інформації.

У своєму творі австрійська письменниця розкриває ще одну важливу тему – психологічну емансипацію підлітка. К. Нестлінгер майстерно демонструє трансформацію юної особистості: поступове дорослішання, здобуття внутрішньої свободи й самостійності, розвиток вміння формувати й відстоювати власну думку та захищати особисті кордони.

Роман «Маргаритко, моя квітко» розповідає читачеві історію самоствердження та самоідентифікації особистості юної дівчини в умовах сімейної кризи та соціальних викликів сьогодення.

Підсумовуючи дослідження тематики й проблематики творів трьох авторок із різних країн, можна чітко простежити як спільні, так і

відмінні особливості художнього осмислення складного юнацького періоду становлення особистості.

Героїнями усіх творів є дівчата приблизно одного віку: Юльці та Маргариті по 14 років, Бубі – 16. Усі вони стикаються з сімейними проблемами, хоча їхній характер різниться:

- у Юльки – фінансові труднощі, що спричиняють конфлікти й непорозуміння;
- у Буби – емоційна ізоляція через «зіркових» батьків;
- у Маргарити – розлучення батьків, що впливає на всі сфери її життя.

Спільним для всіх героїнь є пошук себе – прагнення знайти своє місце у світі, відчувати власну значущість і прийняття.

У кожної дівчини з'являється власний досвід першого кохання:

- у Юльки – взаємні щирі почуття з Бурханом;
- у Буби – емоційно складний досвід, що стає «школою» стосунків;
- у Маргаритки – складний вибір між Гінцелем і Флоріаном.

Важливою темою для всіх трьох є дружба і підтримка. Друзі можуть стати джерелом болю (Юлька для Буби), потребувати допомоги (Агата для Буби, Іксі для Маргарити), або ж самі підтримувати героїнь (Мілош, Сирота, Агата для Буби, Бурхан для Юльки та Гінцель для Маргарити). Деякі з них стають значущими фігурами в житті дівчат.

Усі три героїні – психологічно вразливі, кожна по-своєму переживає образи, невпевненість, тривогу. Проте всі вони поступово набувають досвіду, внутрішньої сили та вчаться з гідністю приймати життєві виклики.

Аналіз тематики і проблематики творів Марини Павленко, Барбари Космовської та Крістіне Нестлінгер показує, що попри різні культурні контексти – українське село, звичайна родина, сільська школа («Моя класнюча дівчинка»); польське урбаністичне середовище, родина знаменитостей, міська школа («Буба» та «Буба: мертвий сезон»);

австрійське суспільство, родина на етапі розлучення, емансиповані підлітки («Маргаритко, моя квітко») – усі романи мають спільне ідейне ядро. Кожна письменниця майстерно зображує внутрішній світ підлітка, зосереджуючись на універсальних темах дорослішання, самоідентифікації та пошуку свого місця в світі.

2.2 Художні особливості аналізованих текстів

Українська та європейська література останніх десятиліть демонструє зростання інтересу до внутрішнього світу підлітка, що зумовлює активне звернення до тем ідентичності, становлення юної особистості та конфлікту поколінь. У творах М. Павленко, Б. Космовської та К. Нестлінгер простежується спільна тенденція – художнє осмислення підліткового досвіду крізь призму емоційної глибини, психологічної достовірності та стилістичної виразності. У цьому розділі буде розглянуто художні особливості, що використовуються в аналізованих творах.

Усі авторки майстерно застосовують художній метод психологізму. У літературознавчій енциклопедії цей метод визначається як «передавання художніми засобами внутрішнього світу персонажа, його думок, переживань, зумовлених зовнішніми і внутрішніми чинниками» [22, с. 292]. Літературознавці зазначають, що «у літературних творах психологізм орієнтує увагу письменника (читача) на внутрішній світ людини з найтоншими душевними порухами...» [22, с. 292].

Марина Павленко у своїй повісті створює образ юної дівчини, яка долає суспільні стереотипи та проходить власний шлях пошуку свого місця у світі. Авторка наділяє свою головну героїню – Юльку – багатим внутрішнім світом, поступово розкриваючи його читачеві через інтимні спостереження, емоційно забарвлене мовлення та непередбачувані реакції.

Психологізм у творі української авторки показано крізь трансформацію характеру героїні, діалоги та внутрішні монологи, емоційні реакції. Усе це максимально наближає читача до свідомості дівчинки-підлітка. У центрі сюжету образ школярки, яка поступово починає критично оцінювати свої вчинки, боротися з внутрішніми сумнівами й осмислювати власну ідентичність. Зрештою у героїні формується усвідомлення свого справжнього «Я», вона стає впевненішою в собі, незважаючи на всі страхи й сумніви, що супроводжують процес становлення юної особистості. Внутрішній світ Юльки яскраво розкривається у зіставленні її, ще подекуди дитячого, сприйняття з дорослим світом, який часто видається чужим, нелогічним і байдужим.

Особливе місце в повісті займає мовна стратегія. М. Павленко активно використовує розмовні інтонації, наближені до щоденникової оповіді, експресивну лексику, що передає миттєві зміни емоційного стану, фрагментарність та незавершеність думок, притаманні підлітковому мисленню. Українська авторка майстерно демонструє, як змінюються думки героїні протягом всього твору. Наприклад, на початку повісті, коли Мухамед повчає її, як поводитися з бджолами, героїня реагує імпульсивно: *«Ах-ах-ах! Знайшовся тут! Налякав! Ще їй мораль читатиме! У школі тих лекцій наїлась! Пирхнути, плюнути б на все й здиміти, але ж де гарантія, що й справді роя не нацькує?..»* [34, с. 42]. Згодом її внутрішній монолог набуває глибини, демонструючи зміну світогляду: *«Юлька встигла збагнути, що саме бджільництво – її «рідна справа» («сродна праця» – майнуло раптом у голові. Хто це сказав? Сковорода? Автор шкільної байки «Бджола і шершень»? Ба, якою мудрою зробилась останнім часом!»* Вона знайшла себе (а це хто сказав?)!..» [34, с. 144]. Така еволюція мовлення і мислення героїні є свідченням її внутрішнього зростання та психологічного розвитку, що майстерно передано через стилістичні засоби.

Психологізм у повісті проявляється не лише на рівні портретування героїні, а й у розвитку сюжету. Основним сюжетним конфліктом є протиставлення прагнення бути «класною» – визнаною серед ровесників – і потреби залишатися собою. Така дилема відображає типовий для підліткового віку процес формування ідентичності. Марина Павленко показує, що подолання внутрішнього конфлікту є важливим кроком до дорослішання та гармонії із собою.

Якщо в повісті української письменниці психологізм виявляється передусім у площині саморефлексії та пошуку власної ідентичності, то в романах Барбари Космовської ця категорія набуває ще більшої глибини, акцентуючи увагу читача на кризових станах героїні та її взаєминах із соціальним оточенням.

Буба протягом першого роману розривається між власними бажаннями й потребами та очікуваннями дорослих. У другому – психологізм стає глибшим: дівчина стикається з непростими життєвими викликами і розчаруваннями. Вона постійно обдумує ці ситуації й намагається знайти правильне рішення. Буба іронічно дивиться на лицемірний дорослий світ і таким чином вибудовує своєрідний захисний механізм, який допомагає їй вберегтися від неприємностей та зберегти внутрішню свободу і гармонію.

Психологізм у романах польської авторки також помітний у розгалуженій системі конфліктів, що супроводжують головну героїню протягом всієї історії: родинні сварки, відсутність комунікації між батьками й дитиною, шкільні суперечки. Буба балансує між внутрішньою свободою та зовнішнім тиском очікувань соціуму, прагнучи залишатися собою.

Б. Космовська вміло використовує контрастні переживання для побудови психологічного портрету головної героїні. Бубині емоції постійно коливаються від нестерпної самотності до іронічного сміху, від легковажності до розсудливості, від радості до пригнічення та

роздратування. Польська авторка поєднує різноманітні виражальні засоби для підсилення переконливості, серед яких особливої уваги заслуговує поліфонічний ефект. Він досягається поєднанням внутрішнього голосу героїні з голосами інших персонажів, що підкреслює складність її особистості. Таким чином письменниця створює багатогранний портрет сучасного підлітка-дівчини, для якої саморефлексія, сарказм та іронія стають унікальним способом адаптації до неоднозначної реальності та захистом від негативних впливів.

Крістіне Нестлінгер у своєму романі також створює образ дівчинки, яка протистоїть соціальним викликам та родинним суперечкам. Маргарита – далекий від ідеалу персонаж, живий, справжній, емоційно складний та часто суперечливий, що допомагає підліткам розпізнавати в ній себе. Глибокий психологізм у творі проявляється у монологів, діалогах та ситуаціях морального вибору, що зустрічає героїня на шляху свого дорослішання.

Хоча австрійська письменниця написала свої романи від третьої особи, це не заважає зосередженню уваги на внутрішньому світі головної героїні. Перед читачем постає юна дівчина зі своїми переживаннями й сумнівами, страхами й радіщами. Саме такий спосіб дає можливість авторці показати, як змінюється дитяче сприйняття реальності на усвідомлене та доросле. Зрештою це приводить до формування емпатії у читацької аудиторії, яка починає співпереживати героїні та розуміти мотивацію її вчинків.

Австрійська авторка вміло використовує гумор, сарказм та іронію як важливі інструменти для розкриття внутрішнього світу юної дівчини. Маргарита з іронією ставиться до батьків, вчителів та деяких інших персонажів, що слугує своєрідним психологічним захистом. Це допомагає їй зберегти власну індивідуальність попри зовнішній тиск та адаптуватися до суперечливої реальності.

Як і попередні авторки, Крістіне Нестлінгер, використовуючи метод психологізму, яскраво зображає конфлікт дитячого і дорослого світу. Героїня зустрічається з лицемірством, нерозумінням і спробами дорослих керувати її життям. Це зіткнення поколінь спонукає Маргариту на пошуки власної ідентичності. Вона поступово вчиться захищати свої особисті кордони, відстоювати власну думку, приймати незалежні рішення, що демонструє її психологічне зростання і розвиток.

У всіх аналізованих текстах стиль і мова істотно різняться. Кожен твір, ніби окремий всесвіт, хоча підліткові проблеми, порушені в них, є спільними. Українська авторка використовує виразну, емоційно насичену лексику, що впливає на почуття юних читачів. Марина Павленко майстерно поєднує гумор з ліризмом, підлітковий сленг з народною мовою. Барбара Космовська тяжіє до реалістичного стилю з виразними елементами іронії. Її мова – жива, розмовна, з характерними польськими культурними маркерами, що надають тексту національного колориту. Крістіне Нестлінгер вирізняється точністю мовного портретування. Її стиль – динамічний, з елементами сатири, що дозволяє критично осмислювати суспільні норми, зберігаючи при цьому емпатію до героїв.

Жанрово твори польської та австрійської авторок відрізняються від українського. М. Павленко написала свою книгу у жанрі повісті, тоді як Б. Космовська та К. Нестлінгер – у жанрі роману. У літературному словнику-довіднику подано такі визначення цих жанрів: «Повість – епічний прозовий твір (рідше віршований), який характеризується однолінійним сюжетом, а за широтою охоплення життєвих явищ і глибиною їх розкриття посідає проміжне місце між романом та оповіданням» [24, с. 539]; «Роман – ... епічний жанровий різновид, місткий за обсягом, складний за будовою прозовий (рідше віршований) епічний твір, у якому широко охоплені життєві події, глибоко

розкривається історія формування характерів багатьох персонажів» [24, с. 592].

«Моя класнюча дівчинка» є прикладом повісті, написаної з елементами щоденникових записів, де розповідь ведеться від першої особи. Її жанрова особливість полягає у фрагментарності та нелінійності викладу, що імітує реальний хід думок і подій. Основна увага зосереджена на психологічному розвитку персонажа. Особливо цікавою є друга частина повісті, подана повністю у формі записника дівчинки-підлітка: тут і рецепти, і нотатки про власні думки та переживання, і цитати відомих людей, і повідомлення із соцмереж... Саме тому друга частина має незвичну назву: *«Всяке різне... Секрети чорної молі... Таємні записи... Для мого бізнес-проєкту... Бізнесові нотатки... Бджолині поради... (Коротше: все, що може згодитись до мого майбутнього косметологічного кабінету)»* [34, с. 156]. Цікавим є те, що всі заголовки, крім останнього, закреслені. Це наштовхує на думку про поступове дорослішання героїні, трансформацію її поглядів і усвідомлення майбутнього.

Твори «Буба», «Буба: мертвий сезон» та «Маргаритко, моя квітко» належать до жанру роману. На відміну від повісті української авторки, ці тексти мають більш розгалужений сюжет, ширший спектр тем і значну кількість персонажів.

Романи Барбари Космовської зосереджені на житті великої родини, де кожен персонаж має власне коло спілкування. Сюжетні лінії демонструють взаємодію багатьох персонажів. Схожа ситуація і в романі Крістіне Нестлінгер, де багатоплановий сюжет охоплює історії героїв із різних сфер життя Маргарити: родина, школа, друзі та знайомі.

Окрім жанрових відмінностей, у кожному з досліджуваних творів простежується унікальна символіка. У повісті Марини Павленко ключовим символом виступають бджоли. Вони є не лише елементом сільського побуту, а й глибоким метафоричним образом. Недарма

наприкінці твору Бурхан говорить Юльці: *«Тепер я зрозумів, твої очі – не тільки як сонечка... Вони – як бджілки... Красиві золоті бджілки! І сама ти красива пухнаста бджілка...»* [34, с. 154]. Бджолиний вулик символізує внутрішній світ героїні – складний, організований, але чутливий до будь-яких зовнішніх впливів і викликів. Гудіння рою асоціюється з безперервним потоком думок і переживань дівчинки. Водночас бджоли у творі символізують працьовитість, порядок і мудрість, яку Юлька черпає від людей, пов'язаних з бджільництвом – Мухамеда, діда Залипи, батька.

У романах про Бубу символіка менш виражена, проте все ж присутня. Образ родини сам по собі набуває символічного значення: незважаючи на суперечності та недоліки кожного її члена, вона уособлює універсальне прагнення до тепла та підтримки. Сама Буба є символом відданої любові і вірності. Назва другого роману – «Мертвий сезон» – є цікавим символом переломного періоду в житті кожної молодої людини. Це етап застою і відновлення, переосмислення і дорослішання. Ще одним ключовим символом є гра в бридж, що є втіленням порядку, логіки і внутрішньої рівноваги в житті головної героїні, чого часто бракує через постійний хаос в її родині.

Головний символ у творі К. Нестлінгер ми зустрічаємо вже в назві – квітка маргаритка. Ця рослина є символом неповторності та унікальності. Головна героїня, як і квітка, росте, змінюється, розкривається назустріч світу і вчиться протистояти зовнішнім авторитетам. Батьки та вчителі намагаються «виростити» її, змінити за своїми правилами, та героїня, як дика польова квітка, відстоює право бути вірною собі і не залежати від інших. Ще одним цікавим та важливим символом у романі є метелик – татування на обличчі Гінцеля. Як метелик перероджується із лялечки у прекрасне створіння, так і дивний хлопець-неформал, якого зрештою обирає Маргарита,

перетворюється на чудового юнака. Така метаморфоза є візуальним втіленням його внутрішнього світу, чутливої та щирої натури.

Слід також зауважити, що всі аналізовані тексти мають композиційні та сюжетні особливості.

Твір М. Павленко має фрагментарну композицію. Оскільки повість написана з елементами щоденникових записів, її структура є нелінійною. Це створює враження, ніби читач спостерігає за життям героїні у його природному, не завжди логічному плині. Сюжет не має традиційної кульмінації, тому що складається з ряду епізодів, які демонструють поступове дорослішання героїні.

Сюжет романів Барбари Космовської має ознаки кільцевої композиції. Історія починається з опису хаотичного буденного життя Бубиної родини, потім відбуваються різні події та конфлікти, що змінюють персонажів. У фіналі всі повертаються до звичного, але вже зміненого життя, яке наповнюється новими сенсами. Сюжетна лінія має епізодичну структуру, оскільки складається з розділів, у яких йде мова про окремі фрагменти життя Буби та її сім'ї. Це допомагає глибше розкривати динаміку стосунків персонажів твору.

Сюжетна лінія роману «Маргаритко, моя квітко» має лінійну композицію. Історія розвивається поступово без суттєвих часових відступів. Сюжет зосереджено на родинних конфліктах та їхніх наслідках. Твір починається зі знайомства з Маргаритою та її родиною, після чого поступово розвиваються події, що ведуть до кульмінації – загострення конфлікту. У розв'язці показано, як героїня знаходить власний шлях і вчиться відстоювати свої переконання. Така композиція підводить читача до головної концепції – боротьби за ідентичність у суперечливому соціумі.

На підставі проведеного дослідження художніх особливостей творів сучасних авторок – Марини Павленко, Барбари Космовської та Крістіне Нестлінгер, можна підсумувати, що всі аналізовані тексти

демонструють складність підліткового віку через вміле використання психологізму, що виявляє внутрішні конфлікти, емоційні зміни та пошуки ідентичності.

Незважаючи на жанрові відмінності, усі твори демонструють унікальну символіку та своєрідну мовну стратегію, враховуючи при цьому культурне підґрунтя.

Ці художні особливості не лише збагачують європейську та українську літератури, а й пропонують юним читачам цінні уроки стійкості, самоприйняття та гармонії в процесі дорослішання.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження підліткової проблематики у сучасній жіночій прозі на матеріалі повісті Марини Павленко «Моя класнюча дівчинка», романів Барбари Космовської «Буба» та «Буба: мертвий сезон», а також роману Крістіне Нестлінгер «Маргаритко, моя квітко» дозволяє сформулювати такі висновки:

У першому розділі було розглянуто наукові засади дослідження. Зокрема, у підрозділі 1.1 проаналізовано підліткову тематику в українській та європейській літературі. Встановлено, що підліткова література охоплює твори різних жанрів, написані для юної читацької аудиторії, які мають не лише розважальну, а й освітню та виховну функції.

У підрозділі 1.2 «Особливості підліткової прози в сучасній жіночій літературі» виявлено, що проза для юнацтва за авторством жінок-письменниць демонструє не тільки особливості жіночого досвіду, а й заглиблюється в психологію підлітків, показуючи труднощі етапу дорослішання. Серед яскравих постатей європейської жіночої літератури – А.-С. Брасм, Ж. Вілсон, А. Гавальда, Б. Космовська, А. Лачина, К. Нестлінгер, М.-К. Пекарська, Д. Роулінг, Й. Ягелло та багато інших. В українській літературі – О. Думанська, Є. Кононенко, О. Луцевська, М. Марченко, Д. Матіяш, І. Мацко, Н. Мельниченко, А. Нікуліна, М. Павленко, І. Роздобудько, О. Сайко, О. Слоньовська та інші.

У другому розділі досліджено художні особливості, тематику та проблематику творів «Моя класнюча дівчинка» М. Павленко, «Буба» й «Буба: мертвий сезон» Б. Космовської та «Маргаритко, моя квітко» К. Нестлінгер.

У підрозділі 2.1 проаналізовано тематику та проблематику досліджуваних творів і встановлено, що підлітковий вік – це період глибоких трансформацій, коли особистість формується під впливом соціальних, психологічних і культурних чинників.

На підставі проведеного дослідження сформульовано основні висновки:

1. Усі чотири твори мають як спільні, так і відмінні особливості розкриття підліткового періоду становлення особистості.
2. Головні героїні усіх книг – молоді дівчата, які зустрічаються з різними типовими юнацькими проблемами.
3. Кожна героїня має сімейні конфлікти, які позначаються на їхньому емоційному розвитку.
4. Кожна з дівчат по-своєму переживає перші романтичні почуття.
5. Дружба та підтримка з боку однолітків і родини відіграють важливу роль у житті кожної героїні.
6. Попри різні культурні контексти, всі твори мають спільне ідейне ядро – зосередженість на внутрішньому світі підлітка, темах дорослішання, самоідентифікації та пошуку себе.

У розділі 2.2 проаналізовано художні особливості творів, зокрема:

1. За жанровою ознакою твори Б. Космовської та К. Нестлінгер – романи, а М. Павленко – повість.
2. Композиційна структура творів різниться:
 - повість М. Павленко має фрагментарну щоденникову форму з нелінійним сюжетом;
 - романи Б. Космовської – кільцева композиція з епізодичною структурою;
 - роман К. Нестлінгер – лінійна композиція з чіткою кульмінацією та розв'язкою.
3. У творах простежується багатоплановість конфліктів: між підлітком і батьками, між зовнішньою соціалізацією та внутрішньою свободою, між ідеалами та реальністю.
4. Усі авторки майстерно застосовують художній метод психологізму, розкриваючи внутрішній світ героїнь через думки, діалоги, монологи, емоції, ситуації морального вибору та вчинки.

5. Стиль і мова кожного твору мають свої особливості:

- у М. Павленко – експресивна, емоційно насичена лексика, що поєднує ліризм, гумор, народну мову та сучасний сленг;
- у Б. Космовської – жива, розмовна з культурними мовними маркерами польського середовища;
- у К. Нестлінгер – динамічна з елементами сатири.

6. Кожен текст має свою унікальну символіку:

- в української авторки – бджоли і все, що пов'язане з ними (вулик, рій);
- у польської – гра в бридж, «мертвий сезон» та образ сім'ї;
- в австрійської – квітка маргаритка, метелик.

Отже, досліджувані твори відображають багатогранність підліткового віку, демонструючи внутрішні конфлікти, емоційні переживання та пошуки ідентичності. Через художні засоби – психологізм, символіку, стиль, жанр і композицію – авторки пропонують читачам цінні приклади стійкості, самоприйняття та шляхи до внутрішньої гармонії в процесі дорослішання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданець-Білокаленко Н. І. Сучасна українська література для підлітків : огляд останніх років. Українська мова і література в школах України. 2017. № 4. С. 21-24.
2. Бондаренко Л. Г. Специфіка викладання курсу «Літературна компаративістика» для студентів-філологів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія «Педагогічні науки»*. Чернігів : ЧНПУ, 2016. Вип. 140. С. 210-212.
3. Будний В. В., Ільницький М. М. Порівняльне літературознавство : підручник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 430 с.
4. Волкова Ю. Система уроків з вивчення твору Барбари Космовської «Буба». *Зарубіжна література в школах України*. 2016. № 7-8. С. 39-45.
5. Гнідець У. С. Сучасна література для дітей та юнацтва : самобутній феномен в історії розвитку літератури. *Педагогічна освіта : теорія і практика*. 2012. Вип. 11. С. 134-140. – URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=znppo_2012_11_26
6. Гошовський Б. Д. Українська дитяча література. Спроба огляду і проблематика. Торонто – Нью-Йорк : Об'єднання працівників дитячої літератури ім. Л. Глібова, 1966. 116 с.
7. Григоренко О. Сімейні цінності в романі Барбари Космовської «Буба» : цикл уроків. 8-й клас. *Зарубіжна література (Шкільний світ)*. 2017. № 4. С. 59-71.
8. Качак Т.Б. «Дівчачі тексти» : фемінний дискурс у сучасній українській прозі для юних читачів. *Слово і час*. 2017. № 4. С. 79-89.

9. Качак Т. Б. Література для дітей і дитяче читання у контексті сучасної літературної освіти : збірник науково-методичних статей. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2013. 132 с.
10. Качак Т. Б. Подолання тематичних табу в сучасній українській прозі для дітей та юнацтва : постколоніальна практика. *Наукові праці : науково-методичний журнал*. 2014. Т. 240. Вип. 228. С. 51-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufl_2014_240_228_13
11. Качак Т. Б. Сучасна українська література для дітей та юнацтва як зміст літературної освіти. *Гірська школа українських Карпат*. 2017. № 17. С. 161-165.
12. Качак Т. Б. Українська література для дітей та юнацтва : підручник. К. : ВЦ «Академія», 2016. 352 с.
13. Кизилова В. В. Українська література для дітей та юнацтва : новітній дискурс : навчально-методичний посібник для студ. вищих навч. закл. Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2015. 236 с.
14. Книги, що творять добро : до 75-річчя від дня народження австрійської письменниці Крістіне Нестлінгер : інформ. бібліогр. список для організаторів дит. Читання / Держ. закл. «Нац. б-ка України для дітей»; уклад. Н. Турчин. К. 2011. 12 с.
15. Космовська Б. Буба : роман / пер. з пол. Б. Л. Антоняк : Урбіно, 2010. 238 с.
16. Космовська Б. Буба : мертвий сезон : роман / пер. з пол. Б. Л. Антоняк : Урбіно, 2011. 222 с.
17. Костюченко В. Літературними стежками. Нарис з історії української літератури для дітей XX століття. К. : К.І.С., 2009. 344 с.
18. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / за ред. Волкова А. Чернівці : Золоті Лаври, 2001. 636 с.

19. Література. Діти. Час. *Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва*. Вип. 2. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2012. 192 с.
20. Література для юнацтва крізь призму ускладненої простоти наративного дискурсу (на прикладі роману «Маргаритко, моя квітко» Крістіне Нестлінгер) / У. Гнідець. *Слово і час*. 2012. № 10. С. 36-41. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/145492>
21. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. К. : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с. (Енциклопедія ерудита).
22. Літературознавча енциклопедія : у 2 т./ авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. К. : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. 624 с. (Енциклопедія ерудита).
23. Літературознавча компаративістика : навчальний посібник / за ред. Р. Т. Гром'як. Тернопіль : Редакційно-видавничий відділ ТДПУ, 2002. 331 с.
24. Літературний словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. К. : ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
25. Лобойко Я. О. Сюжетно-композиційні особливості творів І. Роздобудько «Арсен» та Й. Ягелло «Кава з кардамоном». *Українська література в просторі культури й цивілізації*. Запоріжжя, 2022. С. 101-104.
26. Луцевська Оксана. Від припущення до визначення : підліткова література / література для юнацтва. Київ, 2015. 368 с. URL: <https://chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/89>
27. Мірошник С. І. Вивчення творів сучасної української літератури в 9-11 класах : збірник методичних матеріалів. Біла Церква : КОШОПК, 2023. 204 с.
28. Мельник Т. М. Англійська підліткова література XX-XXI ст. : генеза, тематика й проблематика. Мова і культура : науковий журнал. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. Вип. 22. Т. VI (201). С. 84-89.

29. Методологія сучасного літературознавства : навчально-методичний посібник / упорядники О. В. Кеба, Т. В. Кеба, Р. М. Семелюк. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. 116 с.
30. Нестлінгер К. Маргаритко, моя квітко : роман / пер. з німецької О. Сидор. Львів : Урбіно, 2012. 416 с. URL: https://uabook.com.ua/wp-content/uploads/2023/03/kristine_nyostlinger-margaritko_moya_kvtko-5e8317277b88a.pdf
31. Овдійчук Л. М. Дитяча література. Модульний курс для студентів філологічних факультетів : навч.-метод. посіб. Рівне, 2007. 304 с.
32. Овдійчук Л. М. Пенталогія Марини Павленко «Русалонька із 7-В» : жанрово-стильові особливості. Наукові праці : науково-методичний журнал. Філологія. Літературознавство. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. Т. 239. Вип. 227. С.94-99.
33. Овдійчук Л. М. Сучасна проза для дітей : жанрово-стильові особливості : зб. статей LAP Lambert Academic Publishing, 2018. 182 с.
34. Павленко М. Моя класнюча дівчинка. Вінниця : ФОП Кузьмін Андрій Вячеславович, 2023. 256 с.
35. «Повість для дівчаток» у літературі для дітей та юнацтва II пол. XX-поч. XXI століття : специфіка моделювання образів / В. Кизилова. *Слово і час*. 2013. № 5. С. 70-76. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=sich_2013_5_16
36. Порівняльне літературознавство : посібник для вищих навчальних закладів. К. : Кондор, 2018. 424 с.
37. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П. Пасєка О. В. Вікова психологія : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
38. Словник-довідник літературознавчих термінів / За ред. О. В. Бобири. Чернігів : ФОП Лозовий В. М., 2016. 132 с.

39. Стецюк К. Художня література для підлітків на українському видавничому ринку : пропозиція і вимоги сучасності / К. Стецюк. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2014. Вип. 6. С. 180-195.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lnnbyivs_2014_6_15

40. Тебешевська-Качак Т. Б. Художні особливості жіночої прози 80-90 років ХХ ст. Монографія. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2009. 192 с.

41. Шулькова К. І. Тенденції розвитку дитячої літератури кінця ХХ - початку ХХІ століття. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2015. Випуск V. С. 294-303. URL: <https://philology.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/38-2.pdf>